

КОНСТАНКЕВИЧ ЮРІЙ ЗІНОВІЙОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри конституційного права

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ УМОВИ ВИСОКИХ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ СУДДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Конституційний Суд наділений надважливими повноваженнями щодо тлумачення основоположних конституційних цінностей і принципів, захисту прав людини, визнання неконституційними актів легіслатури чи виконавчої влади, цей суд складається із вісімнадцяти осіб, які здобули вищу освіту в юридичних школах, є правниками із визнаним рівнем компетентності, але високі повноваження щодо діяльності в царині найбільш фундаментальних норм суспільства викликає необхідність володіти бездоганною репутацією – мати високі моральні якості. В іншому випадку, з погляду розумного бачення ситуації, важко пояснити чому особа, яка володіє зіпсованим реноме, може втручатись в діяльність законодавчого представницького органу і тлумачити норми установчої влади, викладені в конституції.

Ця доповідь стосуватиметься питання реалізації конституційної норми, яка встановлює вимогу до кандидата на посаду судді Конституційного Суду України – наявність високих моральних якостей. Загалом, суспільна необхідність встановлення подібних умов визначається потребою довіри до інституції, підкреслення престижності суду, утвердження його авторитету, громадського схвалення прийнятих судом рішень тощо.

Порядок формування суду має значення і для забезпечення його незалежності, що є одним із принципів, на якому ґрунтується судова діяльність (стаття 147 Конституції України). Такий же принцип передбачений для судів в контексті статті шостої Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Пам'ятаючи, що Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) зазвичай не розглядає Конституційні суди як трибунали, що наділені повноваженнями для цілей статті шостої (Fischer v. Austria, §29, 43 [3]; Ortenberg v. Austria, §32 [2]), однак тлумачення цього принципу Страсбурзьким судом має релевантний характер, позаяк Конституційний Суд наділений аналогічним принципом діяльності. Так, ЄСПЛ зазначає, що для того, аби визначити, чи може вважатись суд незалежним, необхідно враховувати *inter alia* спосіб призначення його членів та термін їх повноважень, наявність гарантій проти зовнішнього тиску а також питання про те чи має орган загальний вигляд незалежності (Bryan v. The United Kingdom, §37 [4]), цей принцип забезпечує довіру, яку суди в демократичному суспільстві повинні надихати громадськості (Henryk Urban and Ryszard Urban v. Poland, §45 [6]).

Реалізація обговорюваної конституційної умови достатнього практичного відображення не знайшла. І хоча Закон України «Про Конституційний Суд України» дублює норму конституції та передбачає, що суддею може бути громадянин, який має високі моральні якості (стаття 11) і розкриває конкурсні засади відбору кандидатур (стаття 12) [7], жодного іншого механізму щодо реального забезпечення перевірки репутації кандидатів ні цей закон, ні Закон України «Про регламент Верховної Ради України» [8], ні регламент призначення суддів за квотою з'їзду суддів України [9] не містять.

В зв'язку із тим, що ця проблема потребує вирішення, необхідно сформулювати декілька важливих питань, які можуть надати візію розвитку законодавства та практики.

1. Чи мають бути конкретизовані в законі критерії високих моральних якостей?

- повинна бути конкретизація, яка теоретично підвищить рівень юридичної визначеності норм законодавства; або

- умова високих моральних якостей має залишитись у відкритій формі.

З одного боку, зазначення конкретних положень, які не відповідають умові високих моральних якостей (e.g. доброчесність на раніше займаній посаді, поведінка в приватному житті, участь в асоціаціях, що заперечують конституційні цінності etc.) забезпечувало б передбачуваність норми, що дозволило б потенційним кандидатам вибрати необхідний тип поведінки. З іншого боку, описати усі можливі випадки, які суперечать високим моральним якостям в динамічному суспільстві не вбачається за можливе, це повинно забезпечуватись розумним підходом з принципом балансування. В окремій думці до рішення ЄСПЛ *Maestri v. Italy* суддя Л. Локайдс зазначив, що *«не можна серйозно заперечувати той факт, що неможливо детально визначити або описати різні типи поведінки, які слід вважати несумісними з “високими моральними якостями”»* [5].

2. Чи має бути однаковою практика трьох суб'єктів призначення суддів Конституційного Суду щодо розуміння «високих моральних якостей»?

- практика повинна бути однаковою, позаяк тлумачиться одна й та сама норма; або

- практика може бути різною у кожного суб'єкта призначення; або

- практика кожного суб'єкта призначення повинна базуватись на мінімальних узагальнених стандартах високих моральних якостей, але можуть різнитись додаткові умови.

Очевидно, що кожен суб'єкт призначення, особливо якщо це політичний орган, може по-різному розуміти зазначену конституційну норму. Приміром, для окремих народних депутатів підтримання кандидатом консервативних або ж навпаки ліберальних ідей теоретично може визнаватись несумісним із високими моральними якостями (принагідно слід зауважити, що ця доповідь не стосується наявних проблем конкурсного відбору та призначення суддів парламентом).

Водночас, загальний принцип рівності перед законом передбачає, що необхідно уніфікувати розуміння моральних якостей з метою недопущення будь-якої дискримінації. В такому випадку потрібно розробити законодавчий механізм (e.g. залучити до відбору громадськість).

3. Чи має бути залучена громадськість до відбору суддів Конституційного Суду?

- громадськість має бути залучена до конкурсного відбору суддів; або
- відбір та призначення суддів є функцією виключно суб'єктів призначення.

Як правило, умова високих моральних якостей судді ставиться для забезпечення довіри між громадськістю та судом. Тому залучення громадськості і врахування їх думки є позитивними кроком. Однак, навіть при внесенні змін до законодавства з цього питання, виникатиме інша проблема – меж втручання громадськості, прийняття рішення суб'єктом призначення відмінного від висновку громадянського суспільства.

4. Які випадки вважати такими, що несумісні з високими моральними якостями?

- опиратись на практику ЄСПЛ, практику Верховного Суду, Громадської ради доброчесності та сформовану практику відбору суддів КСУ (за наявності);
- зважати на суспільну обстановку та громадські очікування;
- прямі вказівки закону (за наявності).

Потрібно зауважити, що така ж вимога як і до суддів Конституційного Суду України ставиться і суддям ЄСПЛ (high moral character) (стаття 21 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1]). Тому врахування досвіду призначення суддів Страсбурзького суду є необхідним. Між тим, може бути релевантною практика ЄСПЛ в контексті розгляду справ, предметом яких є дослідження питання моральних чи етичних якостей посадової особи. Слід сказати, що в час динамічного розвитку суспільних відносин, розуміння високих моральних якостей може бути змінним в кожен конкретний часовий період, через що, необхідно звертати увагу на суспільні настрої.

Зважаючи на викладене, слід підсумувати що високі моральні якості є умовою до судді Конституційного Суду України, зумовленою суспільною необхідністю забезпечення довіри до суду в демократичному суспільстві. Існуюче законодавство та практика застосування не зовсім вдало реалізують існуючу конституційну норму. У зв'язку із цим, бачиться за необхідне удосконалення механізму забезпечення репутаційних стандартів суддів. Це потребує розвитку шляхом надання відповідей на ключові питання: чи мають бути конкретизовані в законі критерії високих моральних якостей? Чи має бути однаковою практика трьох суб'єктів призначення суддів Конституційного Суду щодо розуміння «високих моральних якостей»? Чи має бути залучена громадськість до відбору суддів Конституційного Суду? Які випадки вважати такими, що несумісні з високими моральними якостями?

Список використаних джерел:

1. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. URL: <https://rm.coe.int/1680063765>
2. Ortenberg v. Austria, judgment of 28 June 1990. Application no. 12884/87
3. Fischer v. Austria, judgment of 26 April 1995. Application no. 16922/90
4. Bryan v. The United Kingdom, judgment of 22 November 1995. Application no. 19178/91
5. Maestri v. Italy, judgment of 17 February 2004. Application no. 39748/98
6. Henryk Urban and Ryszard Urban v. Poland, judgment of 30 November 2010. Application no. 23614/08
7. Закон України «Про Конституційний Суд України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#n59>
8. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#n22>
9. Регламент призначення суддів Конституційного Суду України на посади за квотою з'їзду суддів України, затверджений Рішенням XII позачергового з'їзду суддів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0005415-14>

Ключові слова: високі моральні якості, призначення суддів, Конституційний Суд України.

Ключевые слова: высокие моральные качества, назначение судей, Конституционный Суд Украины.

Key words: high moral character, appointment of judges, Constitutional Court of Ukraine.

КІСЛОВСЬКИЙ АНДРІЙ В'ЯЧЕСЛАВОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри конституційного права

СТАДІЙНІСТЬ НОРМОТВОРЧОГО ПРОЦЕСУ ЩОДО СТАТУТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД МІСТ

Слід відмітити, що стадійність нормотворчого процесу по відношенню до статутів територіальних громад є важливим питанням. Однак, воно ніяк не регламентується на загальнодержавному рівні, і в юридичній літературі єдності думок з цього питання не існує. Це істотно утруднює намагання окремих органів місцевого самоврядування врегулювати відповідну процедуру. Варто погодитись з тим, що її нормативна регламентація є надзвичайно важливою, адже «створення належних нормативно-правових умов та закріплення їх на рівні статутного права в багатьох територіальних громадах є суттєвою проблемою. В переважній більшості випадків це обумовлюється, по-перше, дублюванням в статуті положень законодавства про місцеве самоврядування та, по-друге, непрофесіоналізмом юридичних служб органів місцевого самоврядування, побудовою статутів без чітких